

Viite **Hallituksen esitys eduskunnalle alkoholilaksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi**
HE 100/2017 vp

EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE

1. Yhteiskuntaeettisen arvioinnin tulee ohjata alkoholipoliittisia ratkaisuja

Kirkkohallitus antoi lausunnon esitysluonnoksesta alkoholilainsäädännön uudistamiseksi. Nyt eduskunnan käsittelyssä olevassa hallituksen esityksessä sekä alkoholilain uudistamisesta käydyssä yhteiskunnallisessa keskustelussa on yhä yhteiskuntaeettisesti merkittävä vajuus:

Esitysluonnoksesta annetuissa lausunnoissa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa on puutunut alkoholilain uudistuksen toteuttamisvaihtoehtojen sosiaalieettinen arviointi. Yhteiskuntaeettisiä kysymyksiä on käsitelty lähinnä käytännön kysymyksinä alkoholin käytön kasvun aiheuttamista haitoista tai esitetyn uudistuksen taloudellista hyötyä edistävästä vaikutuksista. Selvin yhteiskuntaeettinen kannanotto hallituksen esityksessä on yksilöllisen valinnan vapauden ja yksilöllisen vastuun korostaminen. Kansalaisten valinnanvapaus kuluttajina on tärkeä suojeltava etu. Esitykseen sisältyy kuitenkin merkittäviä eettisiä ongelmia:

Käytettävissä olevan asiantuntijatiedon perusteella arvioituna uusi alkoholilaki mitä todennäköisimmin lisäisi yhteiskunnallista eriarvoistumista niin, että seurauksista kärsisivät eniten heikoimmassa asemassa olevat yhteiskunnan jäsenet. Heikompia osapuolia ovat ensinnäkin lapset ja nuoret. Heillä ei ole valinnanvapautta vanhempiensa ja muiden läheistensä alkoholinkäytön aiheuttamiin sosiaalisiin haittoihin, saati tulevilla sukupolvilla, joihin alkoholihaitat tutkitusti periytyvät sosiaalisesti ja osin myös biologisesti. Toiseksi, heikoimmassa asemassa sosioekonomisesti olevat, joiden alkoholin kokonaiskulutukseen siihen liittyvine vakavine seurauksineen alkoholilain esitetyt muutokset eniten vaikuttaisivat. Päihderiippuvuutta koskevan nykytiedon perusteella voi myös kysyä, missä määrin alkoholin liiallinen käyttö on ihmisen vapaan tahdon hallittavissa.

Edellä sanottuun liittyen olisi yhteiskunnallinen vähimmäisedellytys alkoholipoliittisissa valinnoissa arvioida omaa kantaa laajempien sosiaalieettisten periaatteiden valossa. Yksilön valinnanvapauden korostaminen on tässä yhteydessä riittämätön eettinen normi. Alkoholin monien haittavaikutusten vuoksi on välttämätöntä arvioida ratkaisuja seurauseettisesti. Sopivia eettisiä periaatteita tähän ovat Heikoimman osapuolen etu sekä Suurimman mahdollisimman hyödyn tavoittelu suurimmalle mahdolliselle joukolle hyötyjiä (utilitarismin periaate).

Toteutuessaan uusi alkoholilaki mitä todennäköisimmin lisäisi terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia erityisesti heikoimmassa asemassa oleville osalta ja siten yhteiskunnallista eriarvoistumista. Sellainen valinta on heikoimman osapuolen edun periaatteen vastainen.

Suurin mahdollinen hyöty suurimmalle mahdolliselle hyötyjien joukolle puolestaan merkitsee tässä yhteydessä kansanterveyttä koskevien näkökohtien asettamista elinkeinopoliittisten näkökohtien edelle. Hallituksen esityksestä aiheutuvien muutosten seurauksina lisääntyvät alkoholihaitat tulevat kokonaisuutena yhteiskunnalle suuremmiksi kuin alkoholin valmistuksen ja myynnin tuottama taloudellinen lisähyöty. Taloudellinen lisähyöty koituu verotulojen lisääntymisestä huolimatta pienemmälle osalle yhteiskuntaa, kun taas lisähaitat lankeavat koko yhteiskunnalle maksettaviksi.

2. Lain tavoitteen ja esityksen sisällön ristiriita

Esityksessä kuvataan laajasti alkoholihaittojen ja alkoholin kulutuksen sekä alkoholisäästösten välisiä suhteita. Niiden perusteella hallituksen esitys on osin ristiriitainen tai jopa täysin vastakkainen esityksen tavoitteen kanssa: ”Sosiaali- ja terveystalouteen kuuluvan alkoholipolitiikan varsinainen tarkoitus on vähentää alkoholin käyttäjilleen, heidän läheisilleen, muille ihmisille ja yhteiskunnalle aiheuttamia ongelmia ja haittoja.” Lain tavoitteen ja hallituksen esityksen ristiriitojen seurauksena esitykseltä kokonaisuutena katoaa sosiaali- ja terveystaloudellinen uskottavuus.

3. Vähittäismyynnissä sallitun tilavuusprosentin noston vahingollisuus

Alkoholin saatavuuden lisääminen korottamalla vähittäismyynnissä myytävän alkoholin sallittua tilavuusprosenttia lisää väistämättä alkoholin kokonaiskulutusta ja sen seurauksena alkoholin aiheuttamia terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja. Tästä on kiistatonta näyttöä sekä tutkimuksellisesti että Suomen alkoholipolitiikan omassa historiassa. Terveystaloudelliset haitat koskevat koko väestöä ja niiden kustannukset kuormittavat koko yhteiskuntaa. Vähittäismyynnissä myytävän alkoholin sallitun tilavuusprosentin korottamisesta aiheutuva hyöty menee vain rajoitetulle osalle yhteiskuntaa, alkoholin valmistajille ja sen myyntiin osallistuville toimijoille. Näiden toimijoiden saama taloudellinen hyöty ja siitä yhteiskunnalle tuleva verohyöty on perusteltujen arvioiden mukaan selvästi pienempi kuin yhteiskunnalle tästä muutoksesta aiheutuvien terveydellisten ja sosiaalisten haittojen aiheuttamat kustannukset. Lakiesitys on siten jo kansantaloudellisesti vahingollinen. Pahemmat ongelmat liittyvät kuitenkin inhimillisiin haittoihin.

Vaikka alkoholin kokonaiskulutuksen aiheuttamat terveyshaitat ja sosiaaliset haitat koskevat koko väestöä, ne kasautuvat voimakkaasti heikoimmassa asemassa oleville väestöryhmille. Lisääntyvän kulutuksen aiheuttamat haitat koskettavat alkoholin käyttäjinä selvästi eniten työelämän ulkopuolella olevia. Aikuisten lisääntyvästä alkoholin käytöstä aiheutuva kärsimys ja haitat kasautuvat puolestaan sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa olevien perheiden lapsille. Tätä lapsille ja nuorille aiheutuvaa vahinkoa mitä todennäköisimmin vielä voimistaa hallituksen esitykseen sisältyvä ehdotus sallia entistä vahvempien alkoholipitoisten juomasekoitusten (limuviinon) myynti vähittäismyynnissä.

4. Alkon roolin heikkeneminen uhkana

Toteutuessaan alkoholilain uudistus aiheuttanee Alkon roolin heikkenemisen alkoholin myynnissä. Se olisi yhteiskunnan edun vastaista. Alkon roolia tulisi sen sijaan vahvistaa. Sen asiantuntemus ja vastuu alkoholin myynnissä sisältää myös valistustoiminnan. Sen

myyntiverkosto kattaa jo hyvin syrjäisetkin alueet. Ei ole perusteltua syytä, miksi kuluttaja ei voisi ostaa nykyistä keskiolutta vahvempia alkoholijuomia Alkon myymälöistä. Jos siitä pidetään yksilön valinnanvapautta rajoittavana tekijänä, miksi juuri tässä tilavuusprosentissa olisi tällainen raja vastassa? Miksei yhtä hyvin 6, 7, 8 tai jokin muu tilavuusprosentin lukema? Tai voidaanko pitää Ruotsia ja Ruotsin ratkaisua rajata vähittäismyynnissä myytävien alkoholijuomien alkoholipitoisuus 3,5 tilavuusprosenttiin ruotsalaisten valinnanvapautta kokonaisuudessaan liian rajoittavana?

5. Ravintoloiden roolin vahvistuminen alkoholin myynnissä tärkeä tavoite

Hallituksen esityksen kannatettava osa on ravitsemusliiketoimintaa koskevan sääntelyn keventäminen. Sosiaalisesti suotavaa kehitystä olisi alkoholin kulutuksen siirtyminen selvästi nykyistä enemmän ravintoloihin. Tällöin myös alkoholin verotukselliset hyödyt kasvaisivat selvimmin. Esityksen mukaisesti ravintoloiden aukiolojen vapauttamiseen tulee liittää ravintoloiden järjestyksenvalvonnallisen veloitteen vahvistaminen. Ravintoloiden aukiolojen piteneminen lisää kokemustiedon valossa sosiaalisia ongelmia väkivallan kasvun myötä. Alkoholisidonnaiseen väkivaltaan puuttumiseen on kuitenkin paremmat edellytykset julkisissa kuin yksityisissä tiloissa. Siksi ravintoloiden toimintavapauden lisääminen vastuunäkökohdat huomioiden on kannatettava vaihtoehto kehitykselle, jota muiden alkoholin myyntiä koskevien ratkaisujen tulisi tukea.

6. Alkoholi- ja alkoholijuomaverolain 8 §:n 2 momentin muuttaminen

Esityksessä ehdotetaan alkoholi- ja alkoholijuomaverolain 8 §:n 2 momenttia muutettavaksi siten, että ehtoollisviinin verottomuus poistuisi. Muutosta perustellaan Euroopan neuvoston direktiivin 92/83/ETY säännöksillä. Ehtoollisviinien verottomuus on kuitenkin vallitseva, pitkäaikainen oikeustila, joka on ollut vallalla myös kyseisen direktiivin aikana. Direktiivin on katsottava sallivan jäsenvaltioiden soveltavan tiettyjä valmisteverovapauksia liittyen perinteisiin tai tuotteiden käyttöön. Ottaen huomioon valtiovarainministeriön laskelmat, ehtoollisviineistä saatava verotulo jäisi vuositasolla noin 70 000 euroon. Ehdotettu muutos ei siten tältä osin ole tarkoituksenmukainen.

7. Yhteenveto

Alkoholilain uudistamisen toteuttamisvaihtoehdon valinta on voitava perustella sekä yhteiskuntaeettisesti, että alkoholin käyttöä ja haittoja koskevan tiedon perusteella. Eettisesti kestävämpi on, jos alkoholijuomien valmistuksen ja myynnin elinkeinopoliittiset edut nostetaan sosiaali- ja terveyspolitiikan edelle tai edes sen rinnalle. Paras ratkaisu olisi Ruotsin malli, mutta Suomessa realistisista vaihtoehdoista malli, joka säilyttää nykyiset alkoholilainsäädännön periaatteet alkoholin myynnin osalta, poikkeuksena ns. tilavii- nien myynti suoraan niiden valmistajilta ja tätä vastaava oikeus myydä myös ns. pienpanimo-oluttuotteita tilamyymintinä, sekä ravintoloita koskevien säädösten muutoksilla pyrkii siirtämään alkoholijuomien nauttimista ravintoihin.

Lisätietoja antavat asiantuntija Sami Puumala ja kirkkoneuvos Pirjo Pihlaja, sp-osoite etunimi.sukunimi@evl.fi